

is, mivel a könyvből nyert módszereket és tanulságokat más kutatási területen is lehet hasznosítani. A történetírás tendenciáinak bemutatásával kezelhetőbbé teszi a korszakról szóló irodalmakat.

Mivel a szakirodalom jelentős része nem áll rendelkezésre magyar nyelven, ezért a szerző által feltüntetett hivatkozások és az ajánló bibliográfia segítségével képet kaphatunk a külföldön – és persze Magyarországon – megjelent legfontosabb szakirodalmakról. A kötet végén összegyűjtve megtaláljuk a felhasznált neveket és fogalmakat, illetve azok rövid magyarázatát.

A feltárt szakirodalmi anyagot többféle szempontból vizsgálja. A kötet a vizsgálati

szempontoknak megfelelően van fejezetekre osztva. Egy fejezetet szentel a nemzeti szocializmus interpretációs problémáinak, a náciizmus–fasizmus–totalitarizmus témakörnek. Majd a Hitler-jelenség elemzését, Hitlernek a birodalomban, a hatalmi struktúrában elfoglalt helyét bemutató művek, és az általuk képviselt tendenciák prezentálása következik. Szintén külön fejezet tárgyalja a náci állam uralmi rendszerét, illetve a Holocaust kérdését, a gazdaság, valamint a náciizmus és a modernizáció kapcsolatát.

Nemcsak a szerzteágazó náciizmusfelfogásokat ismerhetjük meg a kötetből, hanem a rendszerről, ideológiáról alkotott képünk is árnyaltabbá válhat.

KISS GÁBOR FERENC

Rajtaütés a részeg zsoldosokon a remetei kocsmában

Anekdotakincs

A középkori katonahistóriákban szó esik Noé vesszeinek mámort hozó, sok bajt okozó nedűiről, a jóféle boritalokról. Melyek persze nemigen váltak a harci fegyelem és harcckészültség erősítőjévé. A régi magyar évszázadokban a kutak és más természetes vízforrások tisztaságát, higiéniáját, fertőzésmentességét tartósan sehol sem lehetett biztosítani. Ily módon az életet adó víz rengeteg betegséget, bajt, fertőzést, járványt okozott, mindez pedig a hadra kelt sereg ütőképességét jelentősen gyengítette. Célzerűbb volt tehát – s mennyivel kellemesebb is – a különféle boritalokat fogyasztani. Igencsak fején találta a szöveget az a velencei követ, aki 1458 nyarán regisztráltan jelentette Budáról a dózsénak: „*Ez a nemzet bor nélkül nem bír harcolni*”. A baj ott volt, hogy a fegyverek világának emberei jobbra nem tudtak, de talán nem is akartak semminemű gátat szabni italozási szenvedélyüknek. Ez

viszont jókora veszélyt rejtett magában, hellyel-közzel pedig kisebb-nagyobb tragédiák és vereségek okozójává lett. Erről tanúskodik a remetei eset is, mely hűen tükrözi a katonák lerészegedésében rejlő veszélyeket. Minderről egy katonai beszámoló tanúskodik, mely 1465. január 7-én keletkezett a Felvidék legészakibb vármegyében, a Lengyelországgal határos Szepesben, jelesül Késmárk híres városában. Mégpedig nem is akárkinek a tollából, hiszen Zápolya István kapitány vetette papírra.

Ő pedig nem egyszerű várkapitány vagy lovaskapitány volt, hanem a Felvidék egyik körzeti kapitánya. Ezeknek a területi kapitányoknak a hatalma csak az őrizetükre bízott vidékre, legfeljebb néhány vármegyére terjedt ki. Volt azonban a Felvidéknek egy külön főparancsnoka is, mégpedig István bátyja, Zápolya Imre. Ő viszont mint Mátyás

király egyik udvari főembere – főkincstartó, Bosznia kormányzója, szlavón-horvát-dalmát bán – jobbra távol tartózkodott. Így aztán az egyes felvidéki kapitányok igen nagyfokú önállósággal irányították a rájuk bízott vármegyéket. Főként Zápolya István, akit távol lévő bátyja általános helyettesévé is kineveztek.

Mátyás király serege, élén az uralkodóval és Zápolya Imre főkapitánnyal, 1464 őszén a szultán által ostromlott Jajca felmentésére, illetőleg Zvornik és Szrebenik ostromára vonult. A haderő legnagyobb részének távozását kihasználva a Felvidék egyes részein elszaporodó cseh rablók megint bizonytalanlanná tették az utakat. Zápolya István kapitány élve a királyi felhatalmazással a legnagyobb városokat arra kötelezte, hogy zsoldosokat fogadjanak fel a cseh latrok ellen, s ezeket az ő rendelkezésére bocsássák. Így például a lengyel határ közelében fekvő híres kalmárváros, Bártfa is elküldte hozzá saját zsoldosait. Zápolya kapitány a bártfai zsoldosokat Szomolnokbányán szállásolta el 1464–65 telén. Ők azonban elunva a kényszerű rétlenséget meg aztán jóféle borocskák után vágyakozva egy közeli faluba, Remetére ruccantak át, ahol önfeledt vigadalmak közepette ünnepelték meg az új esztendő beköszöntét, jó pár napon és éjszakán keresztül. Mondanom sem kell, hogy mindegyik a falu kocsmájában kerítették sort, ahol többnyire a sárga földig itták le magukat. Ámde mindezt nem túl sokáig űzhették ily gondtalanul. Akadt ugyanis egy áruló köztörtük – hiszen a városi zsoldosok maguk is a csehek, a morvák, a szlovákok, a németek, és a lengyelek közül kerültek ki –, aki az ellenség tudomására hozta a bártfai katonaság

önfeledt remetei tivornyázását. A vállalkozó kedvű cseh testvéreknek sem kellett több: az áruló kalauzolásával még azon éjjel nagy csendben a dáridózó zsoldosokra ütöttek. Azok akkor már zömmel a kocsmában szunyókáltak, vagy a falu egyes házaiban... Az alvó, részeg városi zsoldosok közül a csehek sokat elfogtak, másokat pedig, akik valamilyen módon fegyverre tudtak kapni ellenük, megölték a kisebb összecsapásokban. Igen kevesen voltak csak, akik az éj leple alatt valahogyan egérutat nyerhettek. Ők számoltak be aztán a váratlanul rájuk szakadt remetei veszedelméről Zápolya István kapitánynak Késmárkon.

A remetei eset katonai szempontból teljesen jelentéktelen, hiszen csak néhány tucat bártfai zsoldos veszedelmét jelentette. Mégis, ez az apró esemény is érzékletesen rávilágít arra a tényre, hogy Mátyás király hosszú-hosszú évek alatt kiformalódó zsoldoseregében a harci fegyelem megszilárdulásának egyik legfontosabb akadályát a katonák mértéktelen italozása, gyakori lerészegedése okozta, mely alól a legkiválóbb hadvezérek sem voltak kivételek. Tanulságos, hogy alig két esztendővel Mátyás király halála után az egészen más viszonyokhoz szokott velencei követ elképedve jegyezte fel Budán, hogy Magyarország két főembere, a nádor – Zápolya István örökös szepesi ispán – valamint az erdélyi vajda – Báthori István országbíró – semmi egyebet nem csinálnak, minthogy naphosszat együtt poharazgatnak...

(Fenyvesi László *Katonahistóriák Mátyás király korából* című műve nyomán)

Adomazgda: MÉSZÁROS CSABA

